

VOOR-HET-
VOETLICHT-
(2)

In een onregelmatig verschijnende interviewserie aandacht voor mid-career kunstenaars waarvan Museumtijdschrift graag een mooie, museale tentoonstelling in Nederland zou zien.
Afl. 2: videokunstenaar Fiona Tan

Fiona Tan (foto: P. Hirth)

Een van de meest geliefde Nederlandse kunstenaars op dit moment is **Fiona Tan**. Naar aanleiding van een groot overzicht in Frankfurt spreekt de auteur de kunstenaar, die in fascinerende beelden 'de onbekende ander' onderzoekt.

DOOR ARJAN REINDERS

T

wee jaar geleden was er voor het laatst een serieuze tentoonstelling van Fiona Tan in Nederland te zien: 'Options & Futures' in de Rabo Kunstzone, de tentoonstellingsruimte in het hoofdkantoor van de Rabobank in Utrecht, die hierna helaas is wegbezuinigd. Tan bouwde de tentoonstellingsruimte van de bank om tot een smalle, doodlopende straat met aan weerszijden containers met rolluiken. Sommige waren gesloten of hadden alleen een klein kijkgat, maar waar ze open waren, sleurde Tan je de wereld binnen van mensen die zwaar getroffen waren door de financiële crisis. Options & Futures zijn financiële instrumenten die speculeren op een toekomstige waarde. De begrippen staan symbool voor de doorgedraaide mechanismes in de

boven: 'Ghost Dwellings', 2015, installatie Frith Street Gallery, Londen

onder: 'Options & Futures', 2014, Utrecht, Rabo Kunstzone (beide foto's: Gert Jan van Rooij)

Traag kijken naar het ongewisse

financiële wereld, legt Tan uit – vanwege omstandigheden per e-mail. Een van de containers was behangen met knipsels over faillissementen, vastgoedfraude en omgevallen banken. Andere waren ingericht met meubels en spullen die van het grofvuil leken te komen, een paar matrassen als bed, een bureau, fauteuil, tapijtje op de vloer, landkaart aan de wand. In een eerder interview vertelde Tan over mensen die, omdat ze hun huis niet meer konden afbetalen, dakloos raakten en hun intrek namen in garageboxen, waarna de verhuurder de ventilatoren zo hard aanzette dat het er te koud werd voor ze. In een van de opslagboxen bevond zich een modelspoorbaan, vol verwijzingen naar de crisis, zoals een Occupy-achtig tentenkamp met het spandoek: 'capitalism is crisis'.

Tegen dat decor liet Tan films zien die ze maakte in Detroit (VS), Fukushima (Japan) en Cork (Ierland) van economische verwoesting en sociaal verval, getiteld *Ghost Dwellings I-III*. In Detroit zoomde ze in op de gevolgen van de teloorgang van de autoindustrie, waardoor hele woonwijken leegliepen en huizen nauwelijks nog iets waard waren. De beelden van Fukushima lieten zien dat de verkeerslichten in deze spookstad nog steeds werken na de aardbeving, vloedgolf en kernramp in 2011. Naargeestige beelden, Armageddonachtig, maar, zoals altijd bij Tan, ook van een poëtische schoonheid.

TENTOONSTELLING ALS KUNSTVORM

Tijdens het filmen was Tan naar eigen zeggen vooral op zoek gegaan naar de 'aftermath', de nasleep of nagroei – het woord verwijst oorspronkelijk naar de groene sprietjes die na de oogst op de akkers de kop opsteken. De crisis was in 2014 al op haar retour, en met 'Options & Futures' reflecteerde ze op kritische, maar genuanceerde wijze op de ongewisse tijd waarin we leven: hoe zal de toekomst eruit zien, leven we door de crisis aan het einde van een tijdperk? En dat in het hoofdkantoor van de Rabobank, medeverantwoordelijk voor de grote recessie en destijds beboet voor zijn rol in de manipulatie van de zogenoemde Liborrente. Maar Tan hief geen beschuldigende vinger, zij is er niet de kunstenaar naar om grote uitspraken te doen. Ze stelt vragen, geeft geen antwoorden.

Tan verscherpt onze blik op het hier en nu

'Saint Sebastian', 2001, videoinstallatie, dubbelzijdige projectie, Tilburg, De Pont

De beelden van Fukushima lieten zien dat de verkeerslichten in deze spookstad nog steeds werkten na de aardbeving, vloedgolf en kernramp in 2011.

'Ghost Dwellings III (Fukushima)', 2014, installatie met HD-video, Frith Street Gallery, Londen

'Facing Forward', 1999, videoinstallatie

door het verleden te laten spreken, terwijl ze tegelijkertijd de werking en invloed onderzoekt van de camera op onze blik. Het is deze combinatie die haar werk zo geliefd maakt, internationaal nog meer dan in Nederland, zo lijkt het. Regelmatig is haar werk te zien op solotentoonstellingen over de hele wereld en haar tentoonstelling 'Geography of Time', nu te zien in het Museum für Moderne Kunst in Frankfurt, is een reizende tentoonstelling die eerder in Oslo en Luxemburg te zien was, en zal doorreizen naar Tel Aviv. "De tentoonstelling omvat een selectie werken uit de afgelopen tien jaar", licht Tan toe. "Zoals dat gaat met reizende tentoonstellingen, vinden er telkens kleine aanpassingen plaats per locatie. Naast een aantal andere werken laat ik in Frankfurt *Ghost Dwellings I-III* zien, in een omvangrijke ruimtelijke setting, net als in Utrecht en bij de Frith Street Gallery in Londen." Opvallend is dat Tan op steeds omvangrijker wijze hele ruimtes naar haar hand zet, zoals bij 'Options & Futures', maar ook bij haar recente soloshow in het Baltic Center for Contemporary Art in Newcastle. Daar toonde ze het videowerk *Depot* (2015),

over een geconserveerde walvis die in de jaren zestig en zeventig als attractie door heel Europa reisde in een enorme truck. In het Baltic Center toonde Tan de video in een 22 meter lange replica van de originele truck. Tan: "Een van de redenen van deze ontwikkeling is dat ik mijzelf als kunstenaar ook altijd beschouwd heb als tentoonstellingsmaker: ik besteed altijd heel veel zorg aan het uitdenken, ontwerpen en realiseren van mijn tentoonstellingen. Gaandeweg ben ik meer en meer geïnteresseerd geraakt in de tentoonstelling als een kunstvorm op zichzelf."

KIJKEN EN TERUGKIJKEN

Tan werd in 1966 geboren in Indonesië, uit een Chinese vader en een Australische moeder, groeide op in Australië en kwam pas voor haar opleiding aan de Gerrit Rietveld Academie naar Nederland. Ze was resident van de Rijksakademie en vestigde zich in Amsterdam. Voor haar werk en tentoonstellingen reist ze de hele wereld over. Haar werk wordt gekenmerkt door zorgvuldigheid en technisch raffinement, een zekere traagheid ook: het is werk waar je de tijd voor moet nemen – zonder dat je een clou hoeft te verwachten, want Tan vertelt geen verhaal. In het videowerk *Saint Sebastian* (2001) bijvoorbeeld, in de collectie van Museum De Pont, richten jonge Japanse vrouwelijke boogschutters tijdens een traditioneel initiatieritueel hun pijlen op een doel dat buiten beeld blijft. Tan concentreerde zich volledig op het vastleggen van de gespannen gelaatsuitdrukkingen, de bedachtzame bewegingen en de rituele gewaden, met als resultaat prachtige beelden die in de eerste plaats mateloos fascineren. De video-installatie *Facing Forward* (1999), die in 2001 te zien was op de Biënnale van Venetië, betekende haar doorbraak. Hiervoor maakte zij gebruik van bestaand filmmateriaal uit het archief van het Filmmuseum (nu Eye) in Amsterdam: opnames die Europeanen in het begin van

de twintigste eeuw maakten in Azië en Afrika. Groepsportretten van kinderen, mannen en vrouwen met baby's op de arm wisselde ze af met straatgezichten in Aziatische steden. Tweemaal worden deze opnames van 'de onbekende ander' onderbroken door beelden van een cameraman die zijn lens uit het beeldvlak richt – en het publiek zodoende bewust maakt van zijn rol als toeschouwer. In de encenering en de kadring van de antropologische filmbeelden onderzoekt Tan de conventies van beeldvorming. Maar ze verkent ook de betekenis van dit soort beelden: wat is de relatie tussen de kijker en de geobserveerde – die terugkijkt? Hoe kunnen wij de ander ooit leren kennen? Het zijn thema's die telkens terugkomen in haar werk. Met de video-installatie *Disoriënt* vertegenwoordigde Tan in 2009 Nederland op de Biënnale van Venetië. Reisverlagen van de Venetiaan Marco Polo vormen het vertrekpunt van dit werk, waarin het Tan niet gaat om de zoektocht naar een specifieke identiteit, maar waarin ze direct uitzoomt naar macroniveau, daar waar de internationale handel het verkeer tussen mensen bepaalt – iets wat ze steeds meer is gaan doen.

ZO PRODUCTIEF ALS LOUISE BOURGEOIS

In de ruimte galmt een oosters aandoend geluidsbeeld en wij horen vlak boven ons hoofd de woorden van Marco Polo. Op het eerste scherm kabbelen beelden voorbij die de kunstenaar ter plekke in het Nederlands paviljoen in Venetië gefilmd heeft. Beelden van een schemerige ruimte, een soort winkel voor exotische waar of wonderkamer van een verzamelaar: aan het plafond hangen rode lantaarns, vloeren en wanden zijn bekleed met oosterse tapijten, stellingen en vitrines staan volgepakt met lakdoosjes, opgezette dieren, theeserviezen van rijstkorrelporselein. Maar er staat ook kitsch tussen: poppen met blozende wangen omwikkeld in cello-

faan, een lachende porseleinen Mao in badjas, omringd door jeugdige zwimmers. En zelfs een zwart-witte televisie die beelden toont van gondeliers, niet in Venetië, maar in de grachten van een stad ergens in Azië. Tegelijkertijd zijn er op het tweede scherm eigentijdse beelden te zien van de landschappen, grondstoffen en andere materialen waarover Marco Polo verhaalde in de dertiende eeuw: papaverelden, stoffen, indigoverf, kaneel, meubels die afgelakt worden, goederen die ingescheept worden, straatventers en riksja's. Maar ook vervuilde rivieren, sloppenwijken en mensen die op vuilnisbelten zoeken naar verhandelbare spullen. Een overzichtstentoonstelling in Nederland, zoals nu in Frankfurt, zat er voor Tan tot nu toe nog niet in. Gek voor iemand die onlangs door de NRC op nummer 29 werd gezet in de Cultuur Top 100, een lijst van de meest invloedrijke kunstenaars en culturele instellingen in het buitenland. "Ik denk dat ik gewoon geduld moet hebben," reageert ze, "en moet wachten op het juiste moment, de juiste persoon, de juiste plek. Ik hoop alleen niet dat ik dan al tachtig ben, als ik dan nog leef natuurlijk. En als ik wel zo oud ben, hoop ik dat ik net zo creatief en productief ben geweest als Louise Bourgeois." Misschien heeft het te maken met haar positie in de Nederlandse kunstwereld. In haar iconische fotowerk *Lift* uit 2000, zweeft de kunstenaar onder een tros rode heliumballonnen vijf meter boven het Sarphatipark in Amsterdam. Symbolisch voor de buitenstaanderspositie die zij als kunstenaar inneemt en de vrije, ongebonden manier waarop zij haar blik op zichzelf en de wereld richt.

Arjan Reinders is kunstericus

Fiona Tan, 'Geography of Time',
16 september t/m 15 januari,
Museum für Moderne Kunst, Domstraße
10, Frankfurt; di t/m zo 10-18, wo 10-20;
mmk-frankfurt.de

Een overzichtstentoonstelling
in Nederland, zoals nu in
Frankfurt, zat er voor Tan tot
nu toe nog niet in.

'Lift', 2000, zeefdruk, 108 x 64 cm, Tilburg, De Pont (alle werken: courtesy kunstenaar en Frith Street Gallery, Londen)